

ES FALCONET ¹

Açò vol dir que era un homo ja d'edat, que pescador. Tant ho era, que moltes vegades solia passar-se tot el sant dia damunt ses penyes, pesca qui pesca, i era tan poc afortunat que casi mai tocava escata, no agafava res. Com ell veía sa seva poca fortuna amb es pescar, s'enfadava i començava a dir batais² i més batais, tants com n'hi venien a sa llengo, se remolcava per damunt ses penyes i pareixia que havia de fer es tro³.

Un dia, quan va arribar es fosquet, i va veure que no havia agafat cap peix, se va posar més maleit que una aranya verinosa, i va començar a fer peuadetes i a rompre en batais i males paraules per esbravar-se. En aquell moment li va compareixer un senyor molt ben vestit que li va dir:

—Germà, i com és que estau tan maleit?

—Carai! —va respondre ell—, perquè de cap manera puc agafar-ne cap, d'aquests dimonis de peixos.

—No n' agafau perquè no voleu— va dir es senyor.

— ¿I vós que ho sabeu, com ho he de fer?

—Si me prometeu fer lo que jo vos diré, n'agafareu qui no el vos podreu acabar, de tant molt.

—Digau, idò, vam si mos avindrem.

—Si me voleu dur, d' aquí un any i un dia, lo primer que vos sortirà camí, quan vos ne tornareu a ca vostra, vos assegure que fareu pescades com mai n' heu fetes.

L' homo, qui sabia que cada dia li sortia a camí una cusseta que tenia a ca seva, sense pensar-hi gens, li va respondre que sí, i aquell senyor va descomparèixer.

Se torna posar a pescar, i va esser tan grossa sa pescada, que se'n va endur un sac ple, i encare n'hi quedava molt.

Aplega ets arreus, se carrega es sac en es coll i, ben alegre, parteix cap en es poble. Com ja arribava, lo primer que va trobar va esser es seu fi únic que tenia, que li sortia a camí. Com ell el veu, se va posar tan trist que no tenia consol.

—Idò, mon pare —li deia es fii—. Com és que avui qui heu agafat tant de peix, estau tan trist? Que heu tingut res de nou?

—No tenc res— deia son pare demostrant bon humor

I es fii, vénga preguntes i més preguntes, però pare no li va donar es net de sa seva tristor, no li va voler dir de cap manera.

---

1 Me la va contar En Ramon Faies, des Migiorn Gran.

2 Flastomia, blosfèmia, paraula lletja.

3 Esclatar-se

D'aquell dia envant, no en va tenir més d'alegria i no és que no en fes de pescades disformes; No se'l van acabar mai més an es peix, però sempre pensava en sa promesa que havia fet, i se n'arrabassava es cabeis com veia que, en lloc de sa cusseta, havia d'entregar es seu fii. Però no se'n podia excusar i lo promès, sia atès. I aquell pensament el feia estar molt trist.

Quan ja només faltaven un parei de setmanes per cumplir es temps de sa promesa, llavors si que se va posar trist; emperò se feia preci's, i un dia agafa es fii i li diu:

—Mira, fii meu; tu sempre me demanes com és que estic tan trist, i jo n o t'ho hauria volgut dir mai; però, serà per força que ho sàpigues. Has de comprendre, fii meu, que aquell dia que vaig fer sa primera pescada grossa, havia feta promesa a un senyor, que me va comparèixer, d'entregar-li lo primer que me sortiria a camí aquell dia; i en lloc de sa cusseta, que me solia sortir ses altres vagades, vares esser tu es dissortat. I ara ja s'acosta es dia de complir lo promès.

—I per açò estau tant trist, mon pare? No val la pena, cert, per açò. No tingueu por; ja hi aniré jo, quan sia arribada s'hora.

Passaren dues setmanes, i per fi arribà es dia de complir, i ell ben xalestet se despedeix de ca seva i ja és partit per sa carretera cap avall.

Quan va esser enfora, se trobà a un entreforc de camins. què fa ell? En lloc de pendre es qui anava cap a la mar, pren per s'altre, i d'allà s'ha dit, com una bala.

Camina que te camina, d'es cap d'una estona, afina un tros d'allà de sa carretera, un lleó, un cus, un falcó i una formiga que se baraiaven per què havien mort un be i no se'l sabien repartir quedant tots contents.

—Ai, me mataran aquests animals! —deia ell.

Però, quan més descuidats els va veure, deveres deveres, passà,i per envant.

Just que va haver contrapassat, es lleó, qui l'afinà, digué an ets altres:

—Mirau que ho som, beneits! No tenim pau perquè no volem. Ara ha passat un homo que, si l'haguéssim cridat, tal vegada mos l'hagués repartit ben bé.

—Si que tens raó— va dir es cus—;jo, qui tenc ses comes tan falagueres, hi aniré i el faré tornar arrera.

Arranca de córrer, *nyep-nyep*, i com aquell jove el sent i el veu qui hi anava tant corrents, diu:

—Ai, remil! ; d'aquesta no me n'escap, ara me maten.

Però per por de que no fos més mal, creu es cus i torna arrera. Arriba allà, li expliquen lo que volen i ell, amb quatre guinavetades, *tris-tras*, arregla es be i en fa quatre munts. A un li va posar ses popes; a s'altre, ets ossos; a s'altre es ventre, i a s'altre, ses miquetes. Quan ho va tenir tot arreglat, digué:

—Ses popes són d'es lleó; ets ossos seran d'es ca, es ventre d'es falco, i ses miquetes, de sa formiga

Tots hi van quedar, ben satisfets, i cada un, mossegada va, mossegada ve, s'aferren com afamats a n'es seu munt, i ell d'allà ja és partit ben deveres.

Quan va esser un tros enfora, es lleó diu:

— Ho som poc agraïts, així mateix! Solament no hem pensat a donar-li ses gràcies, an aquell homo. Açò és no tenir-ne gens, d'allò que no es ven. Tornem-lo cridar i les hi donarem.

Es cus, *nyep-nyep*, torna partir corrents, fins que el va agafar i el va fer tornar arrera.

— Ara si que serà ver que em mataran—pensava ell. —ara no hauran estat contents amb ses partions fetes i me mataran; ja està fet de jo.

Arriba allà, i es lleó, tot d'una que el veu, li diu:

—Així mateix hem estat desagraïts, sols no vos havíem pensat a donar ses gràcies; i per açò vos hem cridat.

—Ca! Per cosa tan poca no hi importava—deia ell, —açò no és res.

—Ja importa, ja—digué es lleó—;per açò vos vui donar un do.

S' arrabassa un pèl i diu:

—Jau, estojau bé aquest pèl dins una capseta i quan estigueu apurat, no heu de fer més que dir:

Valga Deu lleó

i de seguida tornareu un lleó tan alt y gruixat com jo.

Es cus li va donar també un pèl i li digué lo mateix. Es falcó s' arrabassa una ploma i li diu

—Quan trobareu que vos convé i vulgueu tornar un falcó, no heu de fer més que dir:

Valga 'm Déu falcó,

i ho sereu al punt.

Sa formiga no sabia que li havia de donar però per fi se llevà una cameta i l' hi donà, diguent-li:

—Quan vulgueu tornar formiga, just heu dir:

Valga 'm Déu formiga,

i de seguida hi tornareu.

Se despedeix d'ells, i més content que un ca amb un os, parteix, i d'allà s'ha dit.

Com va esser molt enfora, començà a sentir rates per dins panxa, que sa fam l'apretava de bo, i va dir:

—Jo hauria de provar es dons, a veure si fan bo.

Va passar un coniet, i tot d'una diu: -

Valga Déu ca!

I de cop se troba fet un cus. Li pitja darrera, i amb quatre bots, l'agafa.

Valga 'm Déu homo!

I torna de cop un homo.

—Haurem fet bo! —diu ell—. No hi ha por que jo patesqui, d'aquesta manera.

Aixuxí afina un colom qui volava amunt, que fa ell? Diu:

Valga'm Déu falcó!

I de cop torna un falconet de lo més polit. I vola qui vola, li estreny darrera es colom, li arriba aprop i amb quatre arpades, *zis-zas* ja el va tenir; diu:

Valga'm Déu homo!

I tornà com abans.

—Si que va bé açò!—va dir—. Si tothom ho pogués fer així, ningú patiria, en el món.

S'asseu, fa foc, arregla es coní i es colom, i sel'se va menjar as caliu, i ben bons que els va trobar, i heu de creure que amb sa fam que duia, només va deixar sa pell, ets ossos i ses plomes. No en va fer, cert, de roissos. Un altre no hi tenia cap feina a cercar darrera ell.

Així que va haver acabat, s'alça i ja és partit. Camina caminaràs, va arribar a una ciutat molt gran. Comença a trescar i va anar a parar per davant es balcó de ca¹ Rei mentres sa seua fia hi guaitava.

I vos assegur que ho era, polida, aquella jove Era rossa com un fil d'or, qui feia enamorar tots quants la veien. No vos dic si hi va quedar, empenyat, ell, com la va veure. I qué fa? va dir:

Valga'm Déu falcó!

Torna un falconet polit a més no poder i amb un vol se planta damunt es bandolat d'es balcó d ca'l Rei. Just que sa fia del Rei el veu, se' n va corrents a son pare i li diu:

—Ai, papà, quin falconet més polit s'ha posat en es balcó! Jo el vui.

El Rei se n'hi va peu a puntes⁴, a poc a poquet; i quan anava per agafar-lo, es falconet pega volada i va desaparèixer.

Sa fia del Rei se va posar tota trista i se tornà posar guaitant en es balcó. Al punt es falconet torna comparèixer i se posa en es mateix lloc.

—Ai, papà— diu altra volta sa fia del Rei—, quin falconet més polit s'ha tornat posar en es balcó! Jo el vui.

—Que provin ses criades d'agafar-lo, vam! —va dir el Rei—

Ses criades, a poc a poc i de puntetes van també per agafar-lo; però, quan li anaven a posar sa mà damunt, pega volada i va fugir.

Si trista va quedar sa primera vegada, molt més hi va quedar sa segona. Però al punt torna comparèixer es falconet i ella diu—

—Aquesta vegada ho vui provar jo, d'agafar-lo; vam si també m'escapà.

Se'n va a poc a poc, i zàs, li posa ses mans damunt i l'agafa.

Quina alegria va tenir sa fia del Rei! Tot lo dia van fer grans festes per haver agafat es falconet. Li van fer una gàbia ben polida, i per força va voler tenir-lo tancat dins es seu estudi.

Es vespre, mentre ella dormia, es falconet va pensar:

—Jo hi vui anar a dir-li lo que sé fer.

I dit i fet, pren sa forma d' homo i se presenta just davant es llit a on dormia sa jove.

—Papà, papà! —comença a cridar, ella tota retgirada—Hi ha gent dins es meu estudi.

Son pare, quan sent aquells crits tan esglaiosos, se va pensar que n' hi passava qualcuna, i a corrents se n'hi va. Mira per tot: per davall es llit, per davall sofans i cadires, i per aumon va veure ningú. I era que es falconet, tan prest com havia sentit es crits, s' havia tornat a ficar dins sa gàbia.

Però heu de pensar i creure, que just el Rei va haver sortit de dins s'estudi, es falconet tornà pendre s'idea d'anar a veure sa jove; torna homo i se planta altre volta davant el seu llit.

—Papà, papà! —Vengui, que hi ha gent aquí dintre— cridà altra vegada sa fia del Rei.

Son pare, quan torna sentir-la, ja és partit de veres cap a dins es seu estudi, i vénga furona pertot, però per aumon va trobar ningú.

---

⁴ De puntes, sobre les puntes del peu, sense fer renou.

—Mira —li va dir, a la fi, tot enfadat— si tornes cridar i no hi ha ningú, te passaré per se armes, no en trauré més.

Totd'una que el Rei va haver sortit, es falconet ja diu de nou:

Valga'm Déu homo!

Valga 'm Déu homo!

I se va encaminar cap en es llit.

—Papà! —anava a cridar ella, però se va recordar de lo que son pare li havia dit i de s'amenaça que li havia fet; per açò va callar de cop i va sentir tota esglaiada aquell homenet que li deia:

—No tenguis por. Jo som es falconet qui he tornat homo, perquè has de sebre que jo tenc do de poder tornar lleó, ca, falcó i formiga quan vulgui. Si no, ara veuràs.

I ja és partit a dir:

Valga 'm Déu lleó; ca, falcó i formiga!

I tan prest com ho deia, tornava s'animal que anomenava; i sa fia del Rei, tota atordida de veure aquelles provatures, va quedar enamorada d'es falconet fins a sa rel dels cabells.

A l'endemà dematí, just era un jorn, ja no dormia; no en tenia gens, de son ; s'aixeca i no en va taïar més: se' n va a veure son pare, i així el va dir :

—Papà, jo me vui casar amb es falconet.

—Mai te casaries amb un animal de ploma! — va dir son pare, tot estranyat.

—Si mon pare, jo me, m'hi vui casar, perquè heu de sebre que ell té es do de poder tornar homo, ca, lleó i formiga quan li passa p'es cap.

—Açò no pot ser —va dir el Rei.

—Idò és —contestà sa fia.

—Vam, feis-me'l venir, que jo ho vui veure.

Duen es falconet, el treuen de -dins sa gàbia i li feren fer totes ses provatures, i ell:

Valgam Déu açò,

Valga'm Déu allò;

Tris- tras, com qui debana, tot ho va provar davant el Rei, que va quedar de pedra quan va veure s'habilitat d'aquell animalet; i va donar permís a sa fia per casar-se amb ell.

Se van fer unes noces de marca major; comptau que ses festes van tenir vuitada, i tota sa ciutat va anar de gros i músiques i sarau per llarg.

D'es cap d'una temporada van tenir un fiet, i llavores si que hi van estar, contents, tots es de ca'l Rei.

Però heu de pensar i creure que en aquella ciutat hi havia es costum de vetlar es fiets que naixien, durant vuit dies seguits, sense poder-se adormir gens ni de nits ni de dia es qui vetlava; i, si s'adormien gens, hi anava una bruixa i se' n duia es fiet i sa mare.

An aquet costum també el van haver de seguir a ca'l Rei; no se' n va poder escapar.

Sa mare volia vetlar; però ell, es falconet, li va dir:

—Mira, no vui que vetlis tu; deixa'm fer no passis ànsia, que res de nou hi haurà.

Comença a vetlar es primer vespre, i ja ho que hi anava en s' idea i no se va adormir gens. Tota sa nit estava més esglaiat que una òliba.

Ve es segon vespre, i lo mateix; va passar sa nit badant uns uis com a salers.

Però quan va esser en es tercer, ja no més de son que tenia; ets uis se tancaven, i ell vengà a tornar-los obrir per por de sa bruixa, la fi no va poder aguantar més, sa son guanyar i se va quedar adormit; i just que se a fer sa becaina, hi va sa bruixa i sense que ell se'n entemés se va endur sa mare i es fiet.

Ja podeu pensar si s'hi va posar, trist, a l'endemà dematí, quan va veure es pas, i lo enfadat que se posà el Rei quan va sebre que li pres tot, fia i nét. Estava fet una fúria, treia foc p' es queixals, amb una cara que pareixia que s'havia de menjar la gent.

Va agafar es gendre i li digué:

—Mira, cerca'ls per allà on vulguis, però si no me'ls presentes d'aquí a tres dies sa meva fia i es meu net, te mataré sense remei.

Quan ell sent aquestes comandacions:

Valga 'm Déu falcó,

Diu, i ja és partit vola qui vola, per un vent i per s'altre cercant per tot a on trobaria es cau d'aquella bruixa maleïda.

I vos assegur de cert que en deixava pocs, de racons sense furonar i sense xoroiar⁵ a veure si aumon els trobava. Però heu de creure que passava una hora i una altra i res podia trobar. Per fi, i devers mitjan capvespre, va passar per dins un barranc a on hi havia una cova i va sentir renou allà dintre; escolta, i tot eren crits de fiets que feien *uè, uè, uè...*

—Aquí serà ella, —digue, i tot d'una s'hi acostà.

---

⁵ Mirar per un costat i altra i escoltar amb curiositat.

Valga 'm Déu formiga

I torna una formiga, i a poc a poc, sense esser reparada per ningú, entra dins sa cova, i allà hi va veure sa dona i es fiet, qui ploraven junt amb moltes altres dones i fiets que sa bruixa tenia tancades.

Ell, que fa? Caminant caminant, s'acosta a sa seva dona, se posa just devora ella, i baixet, baixet que just ella pogués sentir-ho, li diu:

—Mira, jo som es teu homo, qui te vénc a cercar. Demana a sa bruixa quan s'ha de morir.

Sa fia del Rei, quan el sent, ja se va posar ben alegre, perquè va veure segur de que es seu homo la trauria d'allà dintre.

—¿I quan serà que vos morireu? —va dir totd'una a sa bruixa.

—Ja has conversat amb es teu homo! —va contestar ella.

— Prega a Déu pogués rallar amb ell! —va re pondre se fia del Rei.

—Idò, mira —va dir sa bruixa—. A tal poble cada dia compareix a sa plaça un porc singla molt feroç, i sa gent, per tenir-lo content i perquè no se'lse mengi a ells, li treuen cada dia un cubell de sopes de llet. Dins sa panxa d'aquest por singlar hi ha un colom qui té un ou a dins es ventre, i jo no me puc morir fins que m'esclafin aquest ou en es front.

—Que ho has sentit? —diu se fia del Rei to baixet a sa formiga.

—Sí —diu aquesta.

—Idò ja saps què te pertoca fer.

Ella surt, i just és defora, diu:

Valga 'm Déu falcó!

Torna de cop un falcó, i per amunt per amunt, vola qui vola, va trescar fins que va trobar es poble que sa bruixa havia dit, i se'n va anar a posar devora sa plaça d'aquella Vila. Torna homo i demana:

—¿,Que no és aquí, que hi compareix cada dia un porc singlar?

—Aquí és —li van contestar— i heu de pensar que cada dia li donam un cubell de sopes de llet, perquè no faci destrossa.

Ell se planta enmig de sa plaça, i allà espera qui espera, fins que comencen a sentir esbrúfols d'animal feroç, -que feien esglaiar tothom, *tup-a-tup, tup-a-tup*, vet-lo-allà, an es porc qui venia a corrents amb ses cerres eriçades, qui feia por només de veure'l.

Sa gent d'aquell poble, tota retgirada, cametes treis-me d'aquí, fugia tota deveres cap a ficar-se dins ca seva i tancaven ses portes, i quan veien aquell jovença que no se movia d'enmig de sa plaça li deien:

—Però germanet, llevau-vos d'aquí; que. si no, vos menjarà aquest animal. ¿No veis que en arriar serà un arrap i no en veuran res mai més de vos? Retirau-vos, si voleu estar bé.

Però ell feia es desentès i estava com un mut, mirant ben arreu a cap allà a on sentia es bramuls.

Es singla arriba, i, quan m'afina aquell homenet enmig de sa plaça qui no se movia, se'n va cap a ell i pega sota per agafar-lo amb es barrabam⁶ i es potons, però ell tot d'una diu:

Valga'm Déu falcó!

I amb un vol se'n puja dalt una teulada d'allà prop.

Es singlar comença a passar-se ses sopes de llet que allà hi havia preparades, i, mentres estava menjant, baixa es falconet, i se posa damunt ell.

Valga'm Déu lleó!

I tornà un lleó, i amb quatre arpades quants mossos se'n va desfer d'es singlar, i me'l va deixar tot destrossat allà enmig. Quan el va tenir obert, surt de dins es seu ventre un colom qui totd'una parteix volant, i ell:

Valga 'm Déu falcó!

I ja li ha pitjat darrera; l'agafa amb ses el arpes, el mata i li treu s'ou que tenia dintre, i torna homo.

No podeu creure s'alegria que en aquell poble hi va haver quan van veure que aquell homo havia mort es singlar qui els tenia tan retgirats, i per força li volien ben pagar aquet favor; tothom l'enrevoltava i li demanaven què havia guanyat, i ell qui estava atordit enmig de tanta gent i deia:

—Si jo ja en tenc prou! Ja tenc lo que volia

Però es públic encara seguia amb ses ses seves i ell diu:

Valga'm Déu falcó!

Parteix volant d'allà, i sa gent se va quedar amb un pam de nas i ben esglaiats.

Es falconet arriba a sa cova de sa bruixa, i just que hi és aprop, torna formiga, entra a poc a poc i va anar-se'n tot d'una devora sa seva dona.

—Vatequí s'ou —li diu—; a veure si l'hi tires en en front i la rebentes d'un cop, an aquesta malcriada i bandua.

---

⁶ Barram, les barres, la dentadura

Quan ella vegé s'ou, va estar tota contenta i digué a sa bruixa: —¿Voldreu que vos pentini demà de matí, si fa bon solet?

—Ja has tornat conversar amb es teu marit! – li digué ella.

—Prega a Déu que així fos, que amb ell pogués rallar—deia sa fia del Rei.

A l'endemà de matí, ella va a sa cambra de sa bruixa i ja és partida a pentinar-la. Aixines sa bruixa fa un poc sa becaina, i mentres estava adormissada, sa fia del Rei, *paf*, li esclafa s'ou des colom en es front. Ella va fer quatre estiraments i un parei de badais i va quedar ben morta allà enmig.

Tothom, dones i fiets, amb una gran alegria van sortir de sa cova i se n'anaven cap a ca seva; però sa fia del Rei va dir-lis que trobava que abans de separar-se havien d'anar a fer una vega a sa vorera de la mar.

Es falconet, que ja havia tornat homo, no hi volia anar de cap manera perquè s'enrecordava de lo que li havia succeït a son pare. Però tant i tant el va arribar a pregar sa seva dona, que, encara que li sàpigues molt de greu, hi va arribar a consentir i sen'hi va anar.

Quan van esser a sa vorera de la mar, van armar un bon ball, i vénga músiques i sarau per llarg. Es temps que ballaven i cantaven ses dones i ets infants, ell se va acostar a sa vorera, i quan més descuidat estava, surt una sirena, l'agafa dins es seus braços i se'l va endur cap a dintre. A cada instant treia es cap damunt s'aigo, se va acostar allà on era sa fia del Rei i li digué:

Tu cantes, balles i sones,

i jo tenc el teu marit.

Ella sentia açò i no en feia cabal; no ho creia de cap manera, però per fi li va dir:

— ¿Què vols i me'l mostraràs tai de coll?

—Sa joia més polida que dus damunt— li contestà sa sirena.

—Jas'. —digué ella, i li va tirar un anell d'or que duia en es dit.

Sa sirena va alçar es seu marit i l' hi va mostrar tai de coll.

—Sí que és ver! —va pensar ella— ¿I ara com ho he de fer?

I se' n va pensar una. Com si res hagués estat, tornen moure es ball i sarau a voler, i vengà tocar i cantar amb més gust que antes.

Sa sirena, de tant en tant, tornava a treure es cap i anava allà sudavant ella i li deia:

Tu cantes, balles i sones,

i jo tenc el teu marit.

Sa fia del Rei s'atura de ballar i diu a sa sirena.

—Que vols i me'l mostraràs tai de cintura?

—Sa joia mes polida que tens —digué ella.

—Jàs!

I li va tirar un altre anellet tot de perles y diamants. Sa sirena agafa s'anellet y li mostrà es seu homo tai de cintura.

Elles se tornen posar a ballar, i amb més renou que antes, i sa sirena al punt torna alçar es cap i digué:

Tu cantes, balles i sonos,

I jo tenc el teu marit.

— ¿Que vols i me' I mostraràs tot, damunt la mar?— digué sa fia del Rei.

— Sa joia més polida que tens —digué ella.

— Jàs!

I li tira un anell tot de coral fi.

Sa sirena, quan el té, alça el seu marit tot damunt la mar, i quan ell hi va esser

Valgam Déu falcó!

Digué, i li va desaparèixer cap a sa vorera, i allà,

Valga'm Déu homo

I torna homo. Homo i dona se van donar un abraç , i junts amb es fiet, se'n van anar cap a ca'l Rei i all'a van viure anys y més anys, fins que se van morir, iencara son vius, si no son morts.

Rondalla extreta de *Rondaies de Menorca* volum I d'**Andreu Ferrer Ginard**

